

BRONIUS KUTAVIČIUS

Poslední pohanské obřady

Příchod (Atėjimas)
Kobyľko zelená (Žioģe žaliasai)
Uctívání vrchu Medvėgalis (Medvėgalio pagarbinimas)
Zaklínání hada (Gyvatės užkeikimas)
Uctívání dubu (Ąžuolo pagarbinimas)
Odchod (Išėjimas)

Poslední pohanské obřady vznikly na základě zpřítomnění jistých archetypů – duchovně vyrovnávají s její atmosférou: na jedné straně tu stojí quasi lidové texty a starobylý folklor, na druhé straně slova vyňatá z Bible a archaický způsob přednesu liturgický textů. Skladba má rituální povahu, pracuje s prostorovým zvukem a využívá varhan, což předurčuje provedení v kostele jako ideálním prostoru; kombinuje zpěv s atypickou instrumentální složkou a představuje nadmíru originální žánrová řešení: zjednodušeně a s nadsázkou řečeno, jedná se o oratorium, které není oratoriem.

Litevský skladatel **Bronius Kutavičius** (1932) je fascinován historií – oč je tato vzdálenější, o to je pro něj inspirativnější, protože mu skýtá větší prostor k odhalování jejích tajemství, k pronikání do její atmosféry a zprostředkování její duše. Jinými slovy: jeho tvorba dávnou minulostí „dýchá“, noří se do její podstaty, aniž by usilovala o její dokumentární rekonstrukci.

Kutavičius – podobně jako jeho slavnější estonský vrstevník Arvo Pärt – bývá poněkud neprávem řazen k minimalismu, přestože přímou souvislost s americkým směrem nevykazuje. Jeho díla vycházejí ze starobylého litevského folklóru, z něhož skladateli učarovaly především lidové písně zvané *sutartinės* (z litevského slova *sutarti* – domluvit se; žít ve shodě) – unikátní útvary „minimalistické“ povahy, vyznačující se imitačním vedením hlasů a sekundovým napětím mezi nimi, monotónností, svéráznou choreografií a archaickými texty s častým výskytem onomatopoií.

Kutavičius proslul zejména svými oratorii ze 70. a 80. let, ve kterých podal svou uměleckou představu rituálů pohanských předků Litevců (*Poslední pohanské obřady*, *Z kamene Jatvėhų*, *Strom světa*). V 90. letech se v jeho tvorbě začaly do popředí dostávat vlivy vzdálenějších starobylých kultur – japonské, indické či keltské (cyklus *Brány Jeruzaléma*, uvedený na letošním Velikonočním festivalu duchovní hudby, oratorium *Boj stromu* atd.), – avšak již od sklonku tisíciletí v ní opět dominuje litevská tematika (symfonie *Epitaf uplývajícímu času* inspirovaná historickými mezníky v dějinách Vilniusu, romantická opera *Lokys* podle stejnojmenné novely Prospera Mériméa atd.).

Oratorium ***Poslední pohanské obřady*** (Paskutinės pagonių apeigos, 1978) pro sbor, varhany a litevské lidové nástroje ragai (rohy), zkomponované na slova litevského básníka Sigitase Gedy, fascinuje svou zvukovou monumentalitou dosaženou minimálními prostředky, a také až hypnotizující statičností, kterou způsobuje výrazně užitý princip opakování v hudebních i textových strukturách díla. Důležitou roli v *Obřadech* hrají též prvky rituálu a akustické efekty vyvolané pohybem účinkujících v prostoru. Čtyři části oratoria, orámované úvodními fanfárami resp. závěrečným varhanním chorálem, představují jednotlivé obřady, při nichž jsou účinkující rozmístěni v prostoru pokaždé jinak (pokyny k rozestavení a pohyb interpretů jsou předepsány verbálně v partituře, zároveň jsou naznačeny i samotným grafickým zápisem). V části *Kobyľko zelená* vrstvené hlasy dokola opakující „své“ motivy de facto bez metrického tepu vyvolávají dojem statičnosti, připomínající vláčnost léta, k níž odkazuje i Gedův text. *Uctívání vrchu Medvėgalis* (první zmínky o tomto kopci pocházejí ze 14. století, kdy na něm stál dřevěný hrad, který bránil Žemaitsko před nájezdy křížáků) je pojato jako kánon založený na terasovitě vystavěných gradacích a jejich oslabováních, na vrstvení hlasů a jejich následném utichání. *Zaklínání hada* je nejdramatičtější částí celého oratoria, v níž je had, v litevské mytologii bohyně podzemních vod (v litevštině je slovo *gyvatė* – had – ženského rodu), člověkem žádán o to, aby neničil jeho okolní svět (rodinu, dům, slunce, obilí, boha). V textu závěrečného obřadu, *Uctívání dubu*, je dub personifikován, spojován s částmi lidského těla, čímž je současně vytvořen básnický obraz Stromu světa. Chorál, který *Obřady* uzavírá, je programním vyjádřením přijetí křesťanství v Litvě (na

přelomu 14. a 15. století). V době vzniku oratoria, kdy byla v tehdejší socialistickém bloku víra represivně potlačována, měl tento program ovšem i symbolický význam.

Texty k oratoriu *Poslední pohanské obřady – Sigitas Geda*

Kobylko zelená (Žiogė žaliasai) = velice volný překlad !!!

Vasarų vasaružės žalia aviža žalia aviža vakar žydėjo vasarų vasaružės žaliai žydėjo	V létě zelený oves zelený oves včera kvetl v létě zeleně kvetl
Vasarų vasaružės vasaružės danguj žiogas žaliasai vasaružės ilgai vasarų vasaružės per dangų ėjo	V létě na nebi kobylka zelená v létě dlouho v létě nebem šla
Vakar vakaro vasaružės vakar žaliai aviža vasaružės žalio žiogė žaliasai vasaružės žalio	Včera večerního léta včera zeleně oves léta zeleného kobylko zelená léta zeleného
Nekirsk žalio stiebo žalios avižos nekirsk avižos vasaružės stiebo žalios avižos vasaružės kelio	Neštkni zelené stéblo zeleného ovs neštkni letního ovs stéblo zeleného ovs letní cesty
Vasaružės vakar vasaružės žalio nelaužk žalio stiebo žalios avižos žiogė žaliasai žiogė dievo žalio.	V létě včera léta zeleného nelam zelené stéblo zeleného ovs kobylko zelená kobylko boha zeleného.

Uctívání vrchu Medvėgalis (Medvėgalio pagarbinimas)

= sled nepřeložitelných novotvarů, vytvořených z litevského deminutiva *kalnelis* (vršek, hůrka), a to přidáváním různých sufixů k jeho kořeni *kaln-*

Kalnelis kalnasai,
kalnalėlis kalnasai,
kalnelis kalnelio,
kalnulėlis kalnėlio,
kalnolis kalnuosai,
kalnuolėlis kalnuolio,
kalnulis kalnusai,
kalnusėlis kalnusio,
kalnylis kalnylio,
kalnylėlis kalnylio,

kanlylio kanlylio
kalnuolėli liuole-lio...

Pozn.: Vrch Medvėgalis je nejvyšším bodem části Litvy zvané Žemaitsko (234 m. n. m.). Nejstarší dochované zmínky o něm pocházejí ze 14. století, kdy na něm stál dřevěný hrad, který bránil Žemaitsko před nájedzy křižáků.

Zaklínání hada (Gyvatės užkeikimas)

Nekirsk mano brolio,
nekirsk mano sesers,
nekirsk mano motinos,
nekirsk mano tėvo,
tu gyvate gyvatėla,
tu gyvate gyvatėla, oj!

Neštkni mého bratra,
neštkni mou sestru,
neštkni mou matku,
neštkni mého otce,
ty hade hádku,
ty hade hádku, oj!

Nekirsk mano namų,
nekirsk mano saulės,
nekirsk mano javo,
nekirsk mano dievo,
tu gyvate gyvatėla,
tu gyvate gyvatėla, oj.

Neštkni můj dům,
neštkni mé slunce,
neštkni mé obilí,
neštkni mého boha,
ty hade hádku,
ty hade hádku, oj.

Uctívání dubu (Ažuolo pagarbinimas)

Tu ažuole, tu ažuole,
tu ažuole, ažuolasai!
tu ažuole, tu ažuole,
tu ažuole ažuolranki!
tu ažuole, tu ažuole,
tu ažuole ažuolgalvi!
tu ažuole, tu ažuole,
tu ažuole ažuolkoji!
tu ažuole, tu ažuole,
tu ažuole ažuolburni!
tu ažuole tu ažuole,
tu ažuole ažuoliausias.

Ty dube, ty dube,
ty dube, dubový!
ty dube, ty dube,
ty dube duboruký
ty dube, ty dube,
ty dube dubohlavý
ty dube, ty dube,
ty dube dubonohý
ty dube, ty dube,
ty dube duboústý
ty dube, ty dube,
ty dube nejdubovější.
